

Eva D. Essed-Fruin, Lila Gobardhan-Rambocus & Eva M. Tol-Verkuyl

---

Nederlandstalig onderwijs in Suriname

Met de leerplichtwet van 1876 werd het Nederlands de officiële schooltaal in Suriname. Ondanks de sterk veranderde politieke situatie, krijgen Surinaamse leerlingen nog steeds in het Nederlands les. Veel kinderen verkeren zodoende in een T2-situatie die tamelijk complex is. Niet alleen is het Surinaams-Nederlands (SN) voor een deel van de leerlingen een tweede taal, SN heeft ook een andere uitspraak, woordenschat en klemtoon- en intonatiepatroon dan het Nederlands. Dit terwijl op school (verouderde) Nederlandse schoolmethoden gebruikt worden, zoals Functioneel Nederlands in een versie van 1975.

De redactie van Moer constateerde dat deze onderwijs situatie in Suriname 'een blinde vlek' is. Zij was dus erg geïnteresseerd toen Eva Tol-Verkuyl, tot vorig jaar docente Nederlands aan de Hogeschool Holland in Diemen, hierover een artikel wilde schrijven. Begin 1995 ging zij naar Suriname om gastcolleges te geven op het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL). Samen met Eva Essed-Fruin en Lila Gobardhan-Rambocus, beiden werkzaam bij het IOL in Suriname, geeft zij in dit artikel een korte geschiedenis van de taalpolitiek en de onderwijssituatie in Suriname.

Daarnaast staan de auteurs stil bij de Surinaamse T2-situatie. Ze bespreken kort zowel de problemen van leerlingen in het Surinaamse onderwijs als de problemen wanneer Surinaamse leerlingen instromen in het Nederlandse onderwijs (beide onderwerpen zullen uitgebreid aandacht krijgen in een vervolgartikel). Tot slot geven ze enkele samenwerkingsmogelijkheden tussen Nederland en Suriname.

Suriname, dat ongeveer vier maal zo groot is als Nederland en slechts 400.000 inwoners telt,

bestaat uit een vlakke, open kuststrook, een savannegordel, en is verder bedekt met oerwoud. De kuststrook is deels in cultuur gebracht. Van west naar oost vindt men in dat gedeelte bevolkingsconcentraties en een paar stadjes, maar wie in Suriname over 'de stad' spreekt, bedoelt Paramaribo. Daar speelt zich het openbare leven van de Republiek Suriname af. In groot contrast met de stad staat 'het binnenland', het moeilijk toegankelijke maar schitterende oerwoud met langs de rivieren kleine Indiaanse gemeenschappen en bosnegerdorpen. Als wij over het onderwijs in Suriname spreken, gaat het voornamelijk over het onderwijs in de stad.

Koloniale taalpolitiek

Suriname was van 1667 tot 1975 een Nederlandse kolonie, waar tot de twintigste eeuw landbouwgewassen als suiker, koffie, katoen en cacao werden verbouwd.

Tot in het eerste kwart van de negentiende eeuw werden uit Afrika slaven aangevoerd voor het werk op de plantages. In 1863 werd de slavernij afgeschaft. Daarvoor al ronselden men contractarbeiders uit China, India en Java. De laatste (Javaanse) contractanten arriveerden in 1939 in de kolonie. Vanaf het begin van de Nederlandse aanwezigheid in Suriname was het Nederlands de officiële voertaal en had deze taal een sterke positie. De niet-Nederlandse inwoners bleven onderling hun eigen talen spreken.

Vanaf het eind van de achttiende eeuw speelt de Evangelische Broedergemeente een belangrijke rol in het onderwijs, zowel in Paramaribo en de rest van de kuststrook als in het binnenland. Sinds het midden van de negentiende eeuw is ook de Rooms-Katholieke missie actief in het onderwijs. Pas na de afschaffing van de slavernij heeft de koloniale overheid zelf scholen voor lager onderwijs en een onderwijzersopleiding gesticht om in de behoefte aan gezagsgetrouw kader te kunnen voorzien. Het Nederlands werd met de leerplichtwet van 1876 de officiële schooltaal in Suriname. Hoewel de leerplicht ook gold voor de kinderen van de Aziatische contractarbeiders was deze voor hen niet uitvoerbaar, omdat zij volgens contract vanaf hun tiende jaar veldarbeid moesten verrichten. In 1890

werd de zogenaamde *koelischool* ingevoerd, waarop de Hindostaanse kinderen in hun eigen taal les kregen. Dit schooltype werd in 1907 weer afgeschaft. Daarna werkte men in de landbouwdistricten met een systeem waarbij de Hindostaanse kinderen in het eerste leerjaar door Hindostaanse onbevoegde leerkrachten werden opgevangen en voorbereid op het onderwijs in het Nederlands. Eind jaren twintig kwam hier een eind aan. Sindsdien wordt vrijwel het gehele Surinaamse onderwijs vanaf de leerplichtige leeftijd in het Nederlands gegeven. De Nederlandse overheid voerde een taal- en onderwijspolitiek die gericht was op assimilatie: Suriname moest een Nederlandse taal- en cultuurgemeenschap worden.

Het boslandonderwijs bleef het werkterrein van zending en missie. Het was lange tijd beperkt tot de meest noodzakelijke basisvaardigheden en vond veelal plaats via het Sranan, een door de Afrikaanse slaven en hun nazaten ontwikkelde creolentaal. Later moest het aan dezelfde eisen voldoen als het gewoon lager onderwijs in Paramaribo, wat op de meeste plaatsen echter niet lukte door gebrek aan gekwalificeerd personeel en leermiddelen.

Sinds de invoering van het Statuut in 1954 bepaalt de Surinaamse overheid zelf het onderwijsbeleid, maar zij heeft wat de taalpolitiek betreft het beleid van het koloniale gouvernement overgenomen (Gobardhan-Rambocus 1989). Vanaf de onafhankelijkheid in 1975 wordt er gestreefd naar 'dekolonisatie' van het Surinaamse onderwijs (dat immers bijna een kopie was van het Nederlandse), maar de positie van het Nederlands wordt daarbij niet ter discussie gesteld.

Door de gevolgen van de militaire staatsgreep van 1980 is de financiële situatie en daarmee die van het onderwijs vooral buiten Paramaribo sterk achteruitgegaan. Deze gevolgen waren onder andere de exodus van onder meer leerkrachten, opschorting van de ontwikkelingshulp (1982), de binnenlandse oorlogen (1986-1992) en de verminderde vraag naar aluinaarde en aluminium (Surinames belangrijkste exportproducten). In het binnenland waar veel scholen vernietigd zijn, is zowel de toestand van de medische zorg als van het onderwijs zelfs dramatisch verslech-

terd en genieten veel kinderen sinds 1986 helemaal geen onderwijs. De laatste tijd komt hierin langzamerhand verbetering.

De Surinaamse taalsituatie

Naast de Indiaanse talen, die er voor de kolonisatie al werden gesproken, zijn er in Suriname vele talen geïmporteerd en ontstaan.

Tijdens de slavernij werd het Nederlands alleen gebruikt door de Nederlandse toplaag en langzamerhand ook wel door vrije mulatten en negers. De reiziger Van Berkel merkte in 1695 al op dat in het Nederlands dat in Suriname werd gesproken, verschillende woorden voorkwamen die in Europa onbekend waren.

De Afrikaanse slaven en hun nazaten ontwikkelden de creolentaal Sranan, die vanaf haar ontstaan altijd een dubbele functie heeft gehad: groepstaal van de Creoolse bevolking en *lingua franca* voor de kolonie als geheel. Ook de blanken, vooral zij die in Suriname waren opgegroeid, spraken deze taal met hun 'minderen'. De weggelopen slaven die zich in verschillende delen van het binnenland vestigden, hebben hun eigen creolentalen ontwikkeld.

Tot de afschaffing van de slavernij is de verbreiding van het Nederlands door de koloniale overheid eerder tegengegaan dan bevorderd. Onderwijs aan slavenkinderen was tot 1844 zelfs verboden. Zij mochten vanaf dat moment leren lezen en na 1856 ook leren schrijven, maar alleen in hun eigen taal, het Sranan (destijds algemeen Neger-Engels genoemd). Pas na 1876 werd ernaar gestreefd de hele bevolking van de kolonie Nederlandstalig te maken. Omdat de meeste onderwijzers van huis uit ook niet-Nederlandstalig waren, zal de interferentie vooral vanuit het Sranan veel sterker zijn geworden en vond het onderwijs plaats in het *Surinaams-Nederlands*, al waren velen zich daar niet van bewust.

De Aziatische immigrantengroepen brachten hun eigen talen mee, die zich, onder andere door het contact met het Sranan en het Nederlands, ook tot specifiek Surinaamse variëteiten ontwikkelden. Zo ontstonden het *Sarnami* (Surinaams-Hindostaans) en het *Surinaams-Javaans*; ook het Chinees dat in Suriname gesproken wordt (Hakka) heeft karakteris-

tieke kenmerken (Chang 1988). De immigrantengroepen leerden in Suriname eerst het Sranan, de *lingua franca*. Pas later leerden zij het Nederlands via het onderwijs, dat aanvankelijk voor velen moeilijk toegankelijk was.

Inmiddels heeft de kennis van het (Suri-naams-)Nederlands zich onder de meerderheid van de bevolking verbreid. Het Suri-naams-Nederlands is daardoor niet alleen de taal van het onderwijs, de officiële instanties, de kranten, de televisie en een aantal radiostations, het is een soort tweede *lingua franca* geworden (er zijn ook radiostations die overwegend in Sranan of Sarnami uitzenden). Een inwoner van Suriname spreekt minimaal twee, en in veel gevallen zelfs meer talen. In zeer veel gezinnen uit de midden- en bovenlaag van de stadsbevolking in Paramaribo geldt het Nederlands als de taal van de opvoeding. Ouders spreken met de kinderen SN omdat ze daardoor de toekomstperspectieven van de kinderen denken te verbeteren. Immers, wil je mee kunnen komen op school, dan moet je het Nederlands beheersen. Vooral voor meisjes wordt het belangrijk geacht het SN te beheersen met het oog op hun huwelijkskansen en sociale positie. Zodra jongens op een leeftijd komen waarop ze met vrienden over straat gaan zwerven, wordt het Sranan hun favoriete taal. Sranan is een gezelligheidstaal, de taal voor de vertrouwelijke omgang.

De merkwaardige situatie doet zich voor dat voor een deel van de Surinaamse kinderen het Nederlands wel de eerste taal is, maar dat het Sranan het dagelijks leven domineert. Daardoor ontstaat voor het Nederlands op de school een T2-situatie. Deze is in een aantal gevallen omgekeerd aan de Nederlandse T2-situatie, omdat de taal die concurreert met het Nederlands, voor veel leerlingen een later aangeleerde taal is. Leerlingen uit sociaal zwakkere milieus hebben echter overwegend een niet-Nederlandse thuistaal. De positie van deze kinderen op school lijkt meer op de T2-situatie in Nederland. Er is op de lagere school in feite sprake van een *dubbel* taalprobleem: leerlingen hebben vaak in beide taalvarianten een te beperkte woordenschat om op school goed mee te kunnen komen en bovendien moeten ze het Nederlands in de schooltaalvariant leren hanteren.

Deze taalproblematiek doet zich in het gehele onderwijs voor en ver daarbuiten. In de stad zijn naast interferenties met het Sranan vooral ook die met het Sarnami en Suri-naams-Javaans van grote invloed. In het onderwijs in Suriname is per definitie sprake van een T2-situatie met het SN als dominante taal. De Surinaamse T2-problematiek is zeer complex en tamelijk uniek.

Het onderwijssysteem in Suriname

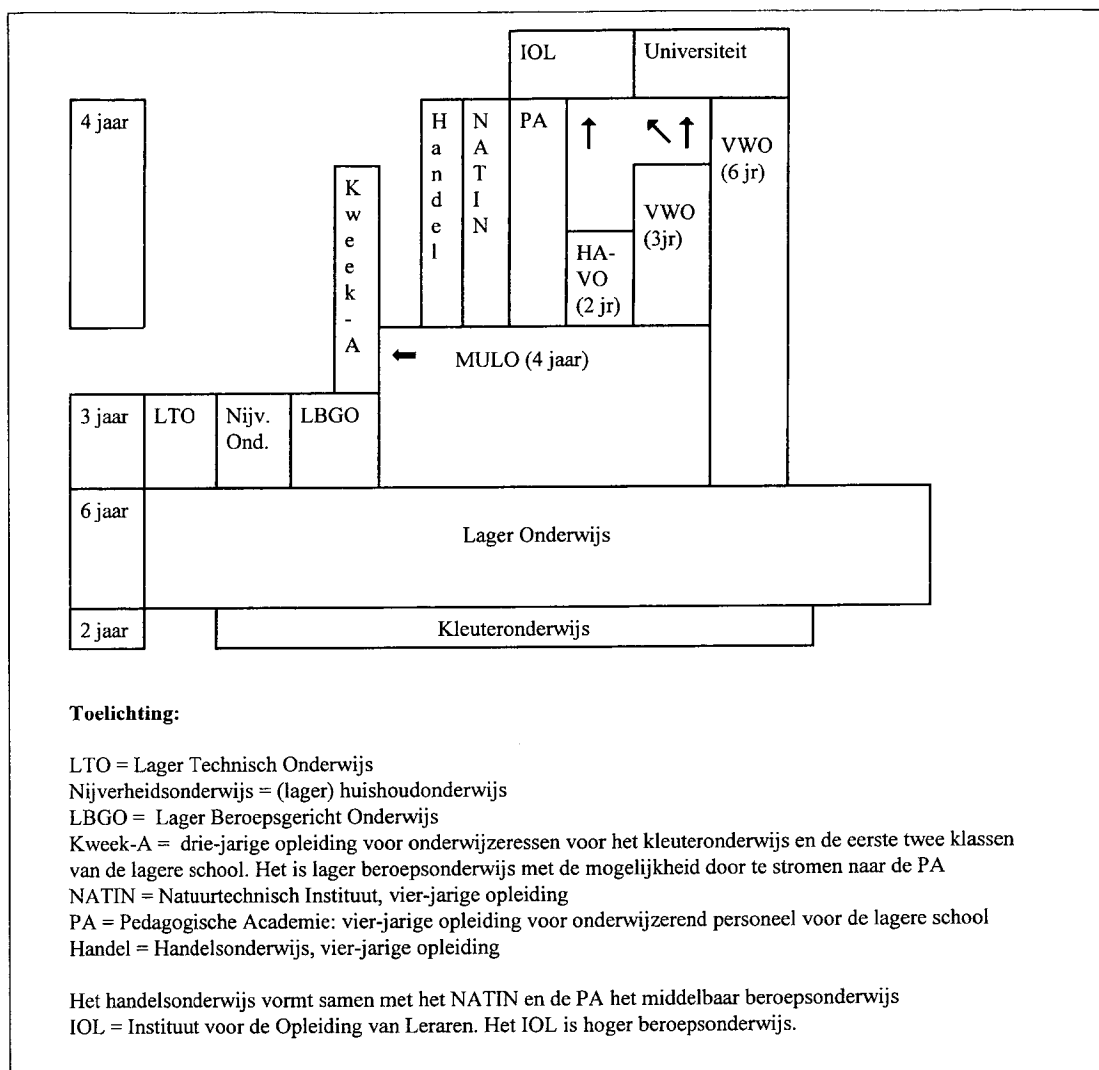
Het onderwijs aan de kinderen van Suriname is vergelijkbaar met het Nederlandse onderwijssysteem van de jaren vijftig. Een doorsnee-Surinaams kind krijgt, als het geluk heeft, twee jaar kleuteronderwijs, volgt zes jaar lagere school en kan daarna – na een toelatingstest – naar de vierjarige MULO of het driejarige Lager Beroeps- of Beroepsgerichte onderwijs. Lang niet alle kinderen zitten zes jaar op de lagere school: het uitvalpercentage is hoog. Het is verder geen zeldzaamheid dat een kind doubleert.

Op de MULO en het LBGO zit het gros van de kinderen dat de lagere school heeft afge-maakt. Wie niet tenminste een diploma heeft van één van deze schooltypen, heeft vrijwel geen kans op werk. De MULO is bij uitstek volksonderwijs.

In aansluiting op het MULO-onderwijs kan de leerling toegelaten worden tot het HAVO, de driejarige vwo-school, waarvan het diploma toegang geeft tot een universitaire studie, zowel in eigen land als in het buitenland (Nederland, de Verenigde Staten of elders), of tot een middelbare beroepsopleiding.

Vervolgopleidingen na de MULO zijn: het handelsonderwijs, het natuurtechnisch onderwijs en het pedagogisch onderwijs (kweek-school). Voor een kleine groep leerlingen is na de lagere school een zesjarig atheneumopleiding weggelegd op het Vrije Atheneum, een particuliere school, waarvan het vwo-diploma internationaal is erkend.

Het vwo geeft niet alleen toegang tot de universiteit maar ook tot het hoger beroeps-onderwijs. Wie de onderbouw van de kweek-school heeft (vergelijkbaar met HAVO), wordt soms tot het hbo toegelaten, maar dan moet hij of zij wel erg goede resultaten hebben behaald.

Afbeelding 1: Overzicht van het Surinaamse onderwijssysteem

In 1968 is de Anton de Kom-Universiteit opgericht, met een beperkt aantal maatschappelijk relevante faculteiten: de medische faculteit, de technologische faculteit, de faculteit der maatschappijwetenschappen, waarin ook rechten is ondergebracht. Sinds de jaren zeventig heeft de universiteit een eigen onderkomen. De 'schoolvakken' worden sedert 1966 verzorgd door het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL), dat zijn gebouwen heeft op de campus van de universiteit. Het IOL verzorgt Nederlands en andere talen, zaakvakken, bètavakken en kunstzinnige vakken, pedagogiek, handelswetenschappen en

onderwijskunde. De meeste opleidingen hebben een derdegraads (LO), een tweedegraads (MO-A) en een eerste graads variant (MO-B).

Het IOL heeft zowel dagcursussen, gericht op geslaagden van vwo en havo, als avondcursussen. Veel studenten van de lerarenopleidingen geven al les in het vak dat ze studeren of gaan studeren. Onbevoegd lesgeven is in Suriname eerder regel dan uitzondering. De behoefte aan bevoegde leerkrachten blijft daarom groot.

Verder oefent het buitenland permanent een zuigende kracht uit. De arbeidsomstandigheden en de salariëring zijn bijna overal beter

dan in Suriname. Slechts wie geen kans ziet weg te komen of wie vanuit idealisme zijn of – in de meeste gevallen – haar werk doet, blijft. Er werken veel bewonderenswaardige vrouwen met grote inzet onder vaak barre omstandigheden in het Surinaamse onderwijs.

In vergelijking met de situatie in Nederland heeft zowel het Surinaamse schoolkind als de docent met enkele grote extra problemen te maken. Vanwege de temperatuur zijn lokalen aan twee kanten open en straatlawaaï dringt de hele dag door onverminderd binnen. Het vereist enorme concentratie en discipline om dat les na les vol te houden. Verder is het lesmateriaal verouderd; op MULO's werkt men met Nederlands materiaal van twintig jaar geleden. De reisafstanden zijn vaak groot en de dagelijkse strijd om het bestaan kost aan jong en oud veel tijd.

Een roep om taalbeleid

In de officiële regelgeving voor het onderwijs wordt niet gesproken van Surinaams-Nederlands, maar van Nederlands. SN heeft in Suriname dus geen officiële status. Niettemin heeft het Nederlands dat in Suriname door Surinamers gesproken wordt, een duidelijk eigen karakter, met een eigen uitspraak van een aantal klanken, een eigen klemtoon- en intonatiepatroon, een eigen woordenschat en enkele specifieke syntactische kenmerken. Meestal wordt SN beschreven als een continuüm, met als uiteinden 'beschaafd SN', het Nederlands van de ontwikkelde middenklasse, en 'diep SN', een taal die in informele situaties concurreert met het Sranan (en ook meer invloed van het Sranan vertoont). De Surinaamse gemeenschap beschouwt de meeste kenmerken van gesproken SN niet (meer) als 'fout' (afwijking van een – uiteraard in Nederland bepaalde – norm), maar als kenmerken van de eigen Surinaamse taalvariëteit, het Surinaams-Nederlands. In dit opzicht kan SN dus beschouwd worden als een autonome taal. Met betrekking tot geschreven taal ligt de kwestie van de acceptatie van SN veel ingewikkelder. Omdat uiteraard alle fonologische kenmerken daaraan ontbreken, is het onderscheid met geschreven Algemeen Nederlands (AN) veel minder opvallend; en veel van de in gesproken taal geaccepteerde syntactische

kenmerken (zoals *als* in plaats van *of* in: 'Ik weet niet als hij nog gaat komen') worden in geschreven taal nu juist gestigmatiseerd (Koefoed 1987).

De vraag naar welke taalnormen het onderwijs in het Nederlands moet toewerken, is vandaag de dag nog even actueel als in 1950, toen hij voor het eerst werd gesteld (Gobardhan 1989, 1995). Tot nog toe geldt dat het Surinaamse kind op school een schrijftaal moet leren die niet aansluit bij het Nederlands dat het thuis en/of buiten de gezinssituatie (bijvoorbeeld in de media) te horen krijgt. De taalnormen die men in het onderwijs wil bereiken, dienen daarom niet alleen van het AN afgeleid worden, maar aan te sluiten bij wat gangbaar SN is. Een aan eigen normen aangepaste benadering is tot nu toe in het gehele voortgezet onderwijs een illusie doordat men met Nederlandse schoolmethodes werkt. Het gevolg is dat veel kinderen hun natuurlijke vermogen om taalscheppend bezig te zijn verliezen. Bij velen ontstaat er ook schrijfangst. Koefoed (1987) geeft op een concrete manier aan hoe taalbeschouwing het betekenisgevende vermogen van leerlingen kan helpen ontwikkelen. In Koefoed (1993) spreekt hij van het vermogen tot benoemen, de creatieve activiteit waardoor de mens nieuwe situaties een naam kan geven en zo uitdrukking geeft aan zijn eigen identiteit. Deze meta-talige activiteit te leren beheersen is voor kinderen in meertalige culturen van levensbelang. Maar het onderwijs speelt op deze behoefte (nog) vrijwel niet in.

Problemen in het Surinaamse onderwijs

Vlak na de onafhankelijkheid is er een onderwijsbureau opgericht dat nieuwe, aan de Surinaamse behoeften aangepaste, leermiddelen ging ontwikkelen. Voor het lager onderwijs kwam binnen enkele jaren het materiaal gereed. Dit materiaal houdt rekening met de Surinaamse taalsituatie en het bestaan van het Surinaams-Nederlands. Het legt sterk de nadruk op taalactivering (allerlei oefeningen waarin kinderen iets met taal moeten doen in plaats van alleen maar leren), maar de vraag is of daar in de praktijk, in de vaak beroerde omstandigheden, wel zoveel mee gedaan wordt. Het materiaal is, na tien tot vijftien jaar

in gebruik te zijn geweest, aan herziening toe. Dat gebeurt echter niet omdat er voor onderwijsontwikkeling geen geld beschikbaar gesteld wordt. Aan het schrijven van materiaal voor de MULO is men niet toegekomen. Voor Nederlands gebruikt men op de meeste MULO's *Functioneel Nederlands* in een versie van 1975. Alleen de enkele scholen die een speciale relatie met een instantie in Nederland hebben of die uit particuliere fondsen bekostigd worden, zoals het Vrije Atheneum, beschikken over tamelijk recent lesmateriaal.

Het zal niemand verbazen dat de inhoud van *Functioneel Nederlands* niet aansluit bij de Surinaamse denk- en beleavingswereld. Ook didactisch gaat er weinig stimulerends van deze methode uit. Passieve consumptie van wereldvreemde teksten, uitdrukkingen, zinnen en woorden, maakt menig kind radeloos.

De woordenschat van Surinaamse kinderen is dikwijls per taalsoort klein, doordat een taalsoort in specifieke situaties wordt gebruikt: thuis tegenover school bijvoorbeeld. Niet-SN-sprekende leerlingen hebben daardoor vaak het gevoel dat zij zich na verloop van tijd in geen van beide talen (Sarnami en SN bijvoorbeeld), goed kunnen uitdrukken.

Opvallend op de scholen is het gebrek aan tekstbegrip bij het lezen en het beantwoorden van tekstvragen. Voor veel leerlingen is het woordenboek de enige bron om betekenissen te achterhalen, zonder verwerking van de betekenis of controle op begrip. Een onvoldoende bij tekstbehandeling is snel uitgedeeld, maar waardoor een kind faalt wordt niet nagegaan, laat staan dat er een strategie wordt bedacht om het probleem voor de welwillende, en weldra wanhopige leerling op te lossen.

Op de MULO's moet hoognodig materiaal worden ingevoerd dat inhoudelijk en didactisch aan leerlingen en docenten iets te bieden heeft. Als er op korte termijn geen gelegenheid is het in Suriname zelf te ontwikkelen, kan misschien de methode bv *Taal* een goed alternatief zijn. Gesteld dat Surinaamse docenten een nieuwe methode zouden willen invoeren, dan is de vraag hoe zij de beschikking kunnen krijgen over dit materiaal en hoe zij zich kunnen voorbereiden op werken met de methode. De problematiek van het Surinaamse onderwijs zal het onderwerp zijn van een vervolgartikel.

Problemen in Nederland

De kinderen die vanuit Suriname het Nederlandse onderwijs binnenkomen, hebben het in toenemende mate moeilijk met het schoolstelsel. De vernieuwingen die in de basisschool en in de basisvorming doorwerken, komen steeds verder af te staan van het onderwijs dat zij in Suriname genoten hebben. Daar komt dan de cultuurschok bij.

Kinderen die 'op straat' hun mondje in het Nederlands roeren, mislukken op school. Meestal zijn dat de kinderen uit de lagere sociale klassen vanwege hun beperkte woordenschat en het gegeven dat hun Nederlands eigenlijk sn is, met de eigen intonatie, woordenschat en syntactische eigenaardigheden. Veel van de SN-eigenaardigheden, zoals het gebruik van het modale hulpwerkwoord *gaan*, het weglaten van *zich*, problemen met voorzetsels, lidwoorden en meervoudsvorming, het weglaten van *er*, worden in het Nederlandse onderwijs als taal- of stijlfout gezien. Leerkrachten op Nederlandse scholen herkennen vaak de specifieke SN-problematiek niet. Surinaamse kinderen zijn in Nederland oververtegenwoordigd in het speciaal onderwijs, met name op de MLK-scholen (Autar 1990); dit komt waarschijnlijk doordat zij op grond van hun hantering van het Nederlands door de Nederlandse leerkrachten (die geen besef hebben van het bestaan van een zelfstandig SN) in cognitief opzicht worden onderschat.

In het Nederlandse onderwijs zal men bij het opvangen van Surinaamse kinderen rekening moeten houden met de talige voorgeschiedenis, met de opvoedingsstijl en de schooldiscipline in Suriname, met het verouderd lesmateriaal dat ongeschikt is voor een T2-situatie en met interferenties die veel lijken op taal- en stijlfouten in het Nederlands. Vooral aan de uitbreiding van de woordenschat zal veel aandacht geschonken moeten worden. Ook dit onderwerp hopen we in een volgend artikel uit te diepen.

Contactmogelijkheden

Welke mogelijkheden hebben de lezers van *Moer* om contact te onderhouden met collega's in Suriname? In juli jongstleden is de Surinaamse Vereniging van Neerlandici (SVN)

opgericht. De svn geeft een blad uit, *Tropisch Nederlands* (TN) geheten. Misschien kan het komen tot het creëren van stageplaatsen over en weer zowel in het lager als in het voortgezet onderwijs (op individuele basis gebeurt dat hier en daar al); misschien kunnen er samenwerkingsverbanden worden aangegaan door individuele scholen in Suriname en Nederland; wellicht kan ook een weg gevonden worden voor samenwerking op het gebied van lesmateriaal. Het zou mooi zijn als het onderwijs in Suriname, profiterend van onze ervaring met basisschool en basisvorming, op weg geholpen zou kunnen worden naar vernieuwd en vernieuwend onderwijs. We geven hier enkele contactadressen.

Voor het lager onderwijs en het Pedagogische Instituut (onze PABO) is het contactadres: Mevr. Drs. E. Moor, Postbus 1719, Paramaribo, Suriname.

Voor andere vormen van onderwijs zijn de contactadressen: Drs. A. Wolf, Postbus 2970, Paramaribo, Suriname (Ton Wolf is ook hoofdredacteur van *Tropisch Nederlands*) en mevr. drs. S.L. Gobardhan-Rambocus, Postbus 9008, Paramaribo, Suriname.

Literatuur

- Autar, K., 'Uitstoting van leerlingen uit etnische minderheidsgroepen. De overrepresentatie van Surinaamse kinderen op scholen voor speciaal onderwijs' in: V. Tjon A Ten & K. Autar (red.), *Schoolloopbaan van Surinaamse leerlingen*. Amsterdam/Lisse, Swets & Zeitlinger, 1990.
- Chang, H., 'De Hakka's van Suriname. Aspecten van het verbale systeem van hun taal' in: *OSO* (tijdschrift voor Surinamistiek) 7, 1988, p.77-96.
- Gobardhan-Rambocus, L.S., 'Taalbeleid en taalemancipatie in Suriname sinds het statuut (1954)' in: *OSO* 8, 1989, p.65-67.
- Gobardhan-Rambocus, L.S., 'Positie Nederlands op taalcongressen' in: *Tropisch Nederlands* jrg. 1, nr.1, 1995, p.3-4.
- Jadoenandansing, Satya & Geert Koefoed, 'De Surinamers' in: J.J. de Ruiter (red.), *Talen in Nederland*. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1991, p.157-205.
- Koefoed, G., 'Op het raakvlak van taalbeschouwing en taalexpressie: taal filosofische les-ideeën' in: *Moer* 1987•4, p.19-28.

Koefoed, G.A.T., 'Verzorgd Nederlands', 'Verzorgd Surinaams-Nederlands' óf 'zorgvuldige taal'? Een beschouwing over taalnormen naar aanleiding van de gestigmatiseerdheid van geschreven Surinaams-Nederlands' in: J. de Rooij (red.), *Variatie en Norm in de Standaardtaal*. Amsterdam, P.J. Meertens-instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde, 1987, p.115-125.

Koefoed, G., *Benoemen. Een beschouwing over de faculté du langage*. Amsterdam, P.J. Meertens-Instituut, 1993.